

PROTECȚIA DEMNITĂȚII OMULUI CA VALOARE CONSTITUȚIONALĂ

Prof. univ. dr. Ioan Muraru

Dr. Marian Nasty Vlădoiu

„Conștientă de patrimoniul său spiritual și moral, Uniunea se întemeiază pe valorile indivizibile și universale ale *demnității umane* (s.n.), libertății, egalității și solidarității; ea se sprijină pe principiul democrației și pe principiul statului de drept”. Este evidentă necesitatea protejării acestor drepturi umane recunoscute unanim, prin o legislație neechivocă în coerciția acțiunilor ce pot aduce atingere unor valori atât de sensibil legate de natura umană, se impun astfel garanții constituționale și penale.

I. Tematica seminarului de astăzi abordează probleme de mare actualitate și de larg interes teoretic și practic. Ea se înscrie în misiunea Centrului de Drept Constituțional și Instituții Politice de a explora permanent rolul Constituției și mai ales, valoarea sa de factor civilizator. Este o misiune nu prea lesnicioasă într-o societate, care pare a nu-și proteja clar și ferm, propriile valori. Or, este cunoscută viziunea lui Hans Kelsen în sensul căreia biserica, statul, dreptul există, dacă oamenii cred în ele. Această constatare se aplică, fără îndoială, și Constituției, ca actul juridic și politic fundamental dintr-o țară.

Iată de ce ni se impune, nouă juriștilor, dificila misiune de a restitui demnității umane recunoașterea și garanțiile sale, locul său adevărat și meritat în ierarhia valorilor juridice. Este nevoie de aceste eforturi științifice față de ofensiva ce o observăm, împotriva Constituției și a garanțiilor juridice.

Este de notorietate faptul că demnitatea ține de identitatea persoanei umane, ca ființă înzestrată cu rațiune și conștiință. Ea este o componentă a dimensiunii umane, a civilizației și a progresului.

Demnitatea umană și-a consolidat rostul și poziția în doctrină, în constituții, în practică, în cutumele naționale și internaționale. Ea este prezentă în limbajul european și în limbajul lumii. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) a proclamat, în preambulul său, într-un limbaj fără echivoc, idealurile unei lumi constituite pe pace, democrație, drept și justiție, astfel: „Considerând că recunoașterea **demnității inerente** tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, justiției și păcii în lume,... considerând că în Cartă, popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou credința lor în drepturile fundamentale ale omului, în **demnitatea** și valoarea persoanei umane...”. Apoi, chiar în articolul 1, Declarația constată că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi¹.

1

Prezentul text valorifică, în mare măsură, conținutul comunicării științifice prezentate de către Ioan Muraru la seminarul științific „Garanții ale valorilor constituționale”, organizat la data de 23 februarie 2007, în Sala de Consiliu a Facultății de Drept, Universitatea București, de către **Centrul de Drept Constituțional și Instituții Politice**, în colaborare cu **Instituția Avocatul Poporului**. Temele abordate au fost: Libertatea de exprimare; Inamovibilitatea judecătorilor ca valoare constituțională; Relația între legislația națională și cea comunitară prin prisma unor decizii ale instanțelor europene de contencios constituțional; Controlul de constituționalitate-garanție a valorilor constituționale; Protecția demnității umane ca valoare constituțională în dreptul comunitar; Protecția demnității, ca valoare constituțională.

II. Constituția României stabilește prin art. 1 alin. (2) că „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate”.

Această consacrare constituțională fost votată în Adunarea Constituantă ca o reformă în acest sensibil domeniu al drepturilor și libertăților omului.

Prevederile Constituției României sunt, de fapt, valorificarea unei îndelungate istorii. Câteva referiri la doctrină, legislație și jurisprudență sunt lămuritoare. Astfel, Declarația de independență a Statelor Unite a evidențiat adevărul că: toți oamenii sunt creați egal; că sunt dotați de către Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile; că printre aceste drepturi se găsesc viața, libertatea și căutarea fericirii. Aceeași Declarație adaugă „guvernămintele sunt stabilite de către oameni pentru a garanta aceste drepturi, iar puterea lor emană din consimțământul guvernaților. Atunci când o formă de guvernământ devine distructivă acestui scop, poporul are dreptul să-l schimbe sau să-l abolească și să stabilească un nou guvernământ, fondându-l pe principii și organizându-l în forma în care lui i se pare cea mai potrivită pentru a-i da siguranță și fericire”.²

Preambulul Declarației franceze enunță cauza tuturor relelor din lume arătând că „uitarea sau desconsiderarea drepturilor omului sunt singurele cauze ale nenorocirilor publice și corupției guvernanților”³.

Pertinente și interesante sunt constatările profesorului Tudor Drăganu⁴. Astfel, arată acest autor, „Concepția potrivit căreia drepturile fundamentale decurg din demnitatea inerentă persoanei umane are, în mod evident, o sorginte religioasă”, (pag. 84), ca apoi să adauge:

„Religia ne învață că omul este singura ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; numai omul are suflet, numai lui i se pot imputa păcate și răsplăti virtuți; numai el urmează să fie supus judecății din urmă și, ca urmare, va fi izgonit în iad sau promovat în rai, după cum s-a conformat sau nu poruncilor sfinte etc. Întrucât omul are această situație privilegiată față de celelalte viețuitoare, este firesc să se ajungă la concluzia că el este beneficiarul unei poziții speciale în univers, a unei demnități care-i conferă anumite drepturi fundamentale cărora nimeni și nimic nu le poate aduce atingere și care sunt universal valabile. De altfel, în încercarea lor de a identifica resorturile cele mai profunde ale concepției moderne privitoare la drepturile omului, unii teologi reputați au plecat tocmai de la ideea că ele decurg din demnitatea inerentă naturii umane”. Tudor Drăganu citează în sprijinul discursului său pe teologul reformat Jurgen Moltman (potrivit căruia suntem în prezența unei demnități particulare care își găsește expresie atât prin drepturi, cât și prin obligații), pe teologul Trutz Rendorff (potrivit căruia omul este o realitate investită cu o demnitate specifică), pe filosoful Nicolai Berdiaev.

Trebuie să menționăm și Declarația privind protecția tuturor persoanelor contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 9 decembrie 1975 (rezoluția 3452 (xxx)), unde se arată: „Considerând că...recunoașterea **demnității inerente** tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile este **fundamentul** libertății justiției și păcii în lume, ”(subl. ns.).

Câteva reglementări constituționale românești trebuie să fie menționate pentru a se observa continuitatea juridică în protecția demnității și personalității omului. Astfel, art. 24 alin. (2) din Constituția de la 1866 prevedea că „Delictele de presă sunt judecate de juriu”, iar art. 105, că „Juriul este statornicit în toate materiile criminale și pentru delictelor politice și de presă”. Iar art. 26 alin. (4)

² Vezi textul, ca și alte constatări în **James M. Beck**, La Constitution des Etats-Unis, Librairie Armand Colin, Paris, 1923, p. 207 și urm.

³ Vezi conținutul în lucrarea **Gerard Conac, Marc Debene, Gerard Teboul**, La déclaration des droits de l’homme et du citoyen de 1789, Economica, Paris, 1993.

⁴ **Tudor Drăganu**, Declarațiile de drepturi ale omului și repercusiunile lor în dreptul internațional public, Editura „Lumina Lex”, București, 1998.

din Constituția de la 1923, prevedea că „Delictele de presă se judecă de jurați, afară de cazurile aici statornicite, care se vor judeca de tribunale ordinare, potrivit dreptului comun” (sunt enumerate), iar la lit. c) figurează „Calomniile, injuriile, difamațiile aduse particularilor sau funcționarilor publici, oricine ar fi, atinși în viața lor particulară sau în cinstea lor personală”.

Aceste prevederi constituționale au exprimat realitatea că multe atingeri se aduc demnității omului prin libertatea de exprimare (presă, cuvânt) și au încercat realizarea unui echilibru „între exprimare și protecția demnității”. Pe aceeași linie de gândire, a mers și Adunarea Constituantă în anii 1990-1991, când s-a elaborat Constituția actuală. Dând exprimare protecției drepturilor și libertăților omului, dar și libertății de conștiință și libertății de exprimare, Constituția a creat un sistem normativ armonios, fondat pe exercițiul drepturilor și pe protecția egală, fondată pe toleranță și respect. Dacă interpretăm corect și cu bună-credință prevederile constituționale din art. 1 (menționate deja), din art. 26 (viața intimă, familială și privată), din art. 29 (libertatea conștiinței), din art. 30 (libertatea de exprimare), din art. 31 (dreptul la informație) vom identifica utilitatea și actualitatea alin. (8), teza finală din art. 30, potrivit căruia „Delictele de presă se stabilesc prin lege”. Constatând că nici până astăzi autoritatea legiuitoare din România nu a pus în aplicare această dispoziție constituțională imperativă, putem afirma, fără teama de a greși, că s-au neglijat doctrine, legislații și cutume de mare importanță pentru societatea românească. Iar aceasta a favorizat atacurile frecvente la adresa demnității omului. Și, lucru mai grav, elaborarea de reglementări juridice greu de acceptat.

III. În explicarea protecției demnității omului, vom face și câteva referiri la: Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa. În Titlul I, „Definiția și obiectivele Uniunii,” în art. I, 2, „Valorile Uniunii” se arată: „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, a libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților”.

Partea a II-a este intitulată „Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii”. Iar în Preambulul acesteia se spune:

„Conștiință de patrimoniu său spiritual și moral, Uniunea se întemeiază pe valorile indivizibile și universale ale **demnității umane** (s.n.), libertății, egalității și solidarității; ea se sprijină pe principiul democrației și pe principiul statului de drept”. Vom observa că Titlul I este denumit „**Demnitatea**”. Iar art. II, 61 spune: „Demnitatea umană este inviolabilă. Ea trebuie respectată și protejată”.

Menționăm că în Tratat, sub Titlul I sunt reglementate: dreptul la viață (art. II, 62); dreptul la integritate al persoanei (art. II, 63), interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane (art. II, 64), interzicerea sclaviei și a muncii forțate (art. II, 65).

Jean – Luc Sauron, discutând despre valorile Uniunii, notează că Tratatul enunță valorile pe care se fondează Uniunea (art. I, 2): respectul demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept, la fel ca și respectarea drepturilor omului, aici intrând și drepturile **persoanelor** aparținând minorităților. Apoi, autorul adaugă că violarea vreunei valori de către un stat membru poate angaja procedura de urmărire (d’alerte) și de sancționare contra statului, putându-se ajunge la suspendarea drepturilor de apartenență la Uniune, în cazul violării constatate. „Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate, egalitate între bărbați și femei și nediscriminare”.⁵

În fine, chiar CEDO într-o decizie a sa arăta: „Caracterul, prin esență, înjositor al violului este atât de manifest, încât rezultatul deciziilor date de Court of Appeal și de Camera Lorzilor nu ar putea fi considerat drept contrar obiectului și scopului art. 7 din Convenție sau obiectivelor fundamentale ale acesteia, a căror esență este respectarea demnității și libertății umane”.⁶

⁵ Jean-Luc Sauron, *La Constitution européenne expliquée*, Gualino éditeur, Paris, 2004, p.28

⁶ *Vezi Hotărârea din 22 noiembrie 1995 (Cameră)*, (seria A nr. 335-C) dată în Cazul C.R. contra Regatului Unit-
Condamnarea unui bărbat pentru tentativă de viol asupra soției sale, Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, I.R.D.O. 1998, p. 298-299.

IV. Dispozițiile constituționale își găsesc aplicare și garantare și prin **dispozițiile penale.** Deoarece cele mai grave atingeri aduse demnității omului se produc prin infracțiunile de calomnie și de insultă, este util și pertinent să facem un scurt istoric al reglementării infracțiunilor, prevăzute de art. 205 și art. 206 din Codul penal.

Infracțiunile contra demnității au făcut de-a lungul timpului obiectul unor reglementări diferite cuprinse în Codul penal. Astfel, Codul penal al României din 1967⁷ stabilește că insulta este acea faptă ce constă în atingerea adusă reputației unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin alte mijloace, ori prin expunere la batjocură, precum și fapta prin care se atribuie unei persoane un defect, boală sau infirmitate, care chiar reale de ar fi, nu ar trebui relevate. Legiuitorul a prevăzut la acea dată pentru săvârșirea infracțiunii de insultă pedeapsa cu închisoarea de la o lună la trei luni sau amenda. Totodată, Codul penal din 1968 stabilea că acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, iar împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Calomnia a fost definită ca afirmarea ori imputarea în public a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară, ori disprețului public, o definiție similară cu cea prevăzută de Codul penal, în vigoare. Textul din Codul penal de la 1968 evidențiază o pedepsire mai aspră a faptei decât cea actuală, pedeapsa prevăzută de Codul penal de la 1968, fiind de trei luni la un an sau amenda.

Referitor la proba verității, se prevedea că aceasta este admisibilă, dacă afirmarea sau imputarea a fost săvârșită pentru apărarea unui interes legitim, iar fapta cu privire la care s-a făcut proba verității nu constituie infracțiunea de insultă sau calomnie.

Modificările introduse prin Codul penal al României din 1973⁸ nu se reflectă și asupra reglementării acestor infracțiuni, legiuitorul păstrând modalitatea de definiție a faptelor, cât și pedepsele prevăzute pentru acestea. În plus, și normele referitoare la proba verității rămân în vigoare în aceeași formă.

O dată cu intrarea în vigoare a Codul penal al României din 1997⁹, legiuitorul operează modificări sensibile cu privire la cuantumul pedepselor. Astfel, art. 205 din Codul penal prevedea o pedeapsă de la o lună la doi ani sau amendă pentru săvârșirea infracțiunii de insultă, în timp ce prin art. 206 din Codul penal se fixează o pedeapsă de la 3 luni la 3 ani sau amendă pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie. Totodată, legiuitorul inserează prevederea conform căreia afirmarea sau imputarea în public a unei fapte determinate, privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară ori disprețului public se poate săvârși „prin orice mijloace”.

Noi modificări ale acestor articole au fost introduse prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 56/2002¹⁰, operându-se o nouă schimbare în cuantumul pedepselor. Astfel, s-a înlăturat pedeapsa cu închisoarea pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 205 din Codul penal, aceasta urmând să fie sancționată doar cu amenda penală, iar pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie, pedeapsa a fost diminuată, ea constând în închisoare de la 2 luni la 2 ani sau amendă. Însă prin Legea de aprobare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 58/2002¹¹, a fost înlăturată pedeapsa cu închisoarea și pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie, urmând ca aceasta să fie pedepsită cu amenda penală de la 2.500.000 lei la 130.000.000 lei.

⁷ Publicat în Buletinul Oficial nr. 79 bis din 21 iunie 1968

⁸ Publicat în Buletinul Oficial nr. 55 din 23 aprilie 1977.

⁹ Publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 65 din 16 aprilie 1994.

¹⁰ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 58/2002 din data de 27 mai 2002 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni contra demnității și infracțiuni contra autorității, precum și a unor dispoziții din Codul de procedură penală.

¹¹ Legea nr. 160/2005 de aprobare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 58/2002.

Trebuie menționat că de-a lungul timpului, dispozițiile Codului penal referitoare la infracțiunile contra demnității au fost atacate prin ridicarea în fața instanțelor a numeroase excepții de neconstituționalitate.¹²

Prin dispozițiile art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006¹³ pentru modificarea și completarea Codului penal, precum și pentru modificarea și completarea altor legi, prevederile art. 205, 206, 207 au fost abrogate. Ulterior, aceste prevederi ale Legii nr. 278/2006 au făcut obiectul unor excepții de neconstituționalitate, pe care Curtea Constituțională le-a soluționat prin Decizia nr. 62/2007.¹⁴

Astfel, Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006, apreciind că abrogarea acestor texte de lege, și implicit dezincriminarea infracțiunilor la care se referă, contravine dispozițiilor art. 1 alin. (3) din Constituția României, întrucât „În absența ocrotirii juridice prevăzute de art. 205, 206, 207 din Codul penal, demnitatea, onoarea și reputația persoanelor nu mai beneficiază de nicio altă formă de ocrotire juridică reală și adecvată”.

Totodată, Curtea Constituțională a statuat în sensul că abrogarea art. 205, 206, 207 din Codul penal încalcă și principiul liberului acces la justiție, prevăzut de art. 21 din Constituție, dreptul la un proces echitabil și dreptul la un recurs efectiv, prevăzute de art. 5, art. 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dar și principiul egalității în drepturi, prevăzut de art. 16 din Constituție.

În plus, Curtea Constituțională a apreciat că abrogarea contravine și dispozițiilor art. 30 alin. (8) din Constituție, atunci când infracțiunile de insultă și calomnie sunt săvârșite prin presă.

În luarea acestei Decizii, Curtea a avut în vedere și prevederile privind libertatea de exprimare, cuprinse în art. 30 din Constituția României, art. 10 parag. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și art. 19 parag. 3 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice.

În ceea ce privește problema dezincriminării sau reîncriminării acestor infracțiuni trebuie subliniat faptul că, potrivit art. 147 alin. (1) din Constituția României, cât și art. 31 alin. (3) din Legea nr. 47/1992¹⁵ privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, *„Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției”*.¹⁶

În consecință, în condițiile neadoptării până la acest moment de către Parlamentul României, ca urmare a admiterii excepției de neconstituționalitate, a unui nou act normativ cu privire la infracțiunile contra demnității și ținând cont de faptul că termenul de 45 de zile prevăzut de Constituție este depășit, dispozițiile art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006 și-au încetat efectele. Prin urmare, art. 205, 206 și 207 din Codul penal rămân în vigoare, în forma anterioară abrogării, expusă mai sus.

Trebuie să apreciem că prin această decizie, Curtea Constituțională a restabilit starea de normalitate constituțională și legală.

V. Vom adăuga¹⁷ la demersul nostru și unele constatări de foarte bun nivel științific realizate de profesorul Valerian Cioclei.

¹² A se vedea Decizia nr. 200/1999, Decizia nr. 258/2000, Decizia nr. 272/2000, Decizia nr. 308/2001, Decizia nr. 40/2002, Decizia nr. 318/2002, Decizia nr. 466/2003, Decizia nr. 198/2006, Decizia nr. 652/2006 etc.

¹³ Legea nr. 278/2006 pentru modificarea și completarea Codului penal precum și pentru adoptarea altor legi, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 601 din 12 iulie 2006.

¹⁴ Decizia nr. 62/2007 din 18 ianuarie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 104 din 12 februarie 2007.

¹⁵ Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 643 din 16 iulie 2004.

¹⁶ Art. 147 alin. (1) din Constituția României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

¹⁷ **Valerian Cioclei**, Despre unele simetrii, create prin modificarea Codului penal. Curierul judiciar, nr. 10/2006, p.59, 62, 63.

Legea nr. 278 din 4 iulie 2006, pentru modificarea și completarea Codului penal, dă o configurație „aparent armonizată”, a art. 239 din Codul penal-ultraajul și art. 250 din Codul penal-purtarea abuzivă. Varianta tip a infracțiunii de purtare abuzivă, a avut inițial, un corespondent la ultraaj, respectiv vechiul alineat 1), cel care avea un element material „insulta sau calomnia săvârșită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă contra unui funcționar public”. Această variantă tip originară a ultraajului a fost însă, cum se știe, mai demult abrogată, respectiv prin art. I pct. 2 din Legea nr. 160 din 30 mai 2005.

„Este cunoscut faptul că ultraajul a fost inițial un fel de **victimă colaterală** în bătălia dusă de mass-media împotriva infracțiunilor de insultă și calomnie, infracțiuni resimțite în mod fals, ca fiind inventate în mod direct împotriva breslei gazetărești. Ulterior, ultraajul a devenit el însuși o țintă, dar, în ciuda argumentării suferite a reușit, deocamdată să se salveze.”

„Trebuie observat însă că, din punctul de vedere al simetriei dintre ultraaj și purtarea abuzivă, dispariția variantei tip de origine, de la ultraaj, produce un flagrant dezechilibru de protecție. Mai clar, în timp ce, pe de o parte, folosirea de expresii jignitoare sau, altfel spus, insulte, față de o persoană, de către un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu este pedepsită, pe de altă parte, insultarea funcționarului public aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu, de către o persoană oarecare, nu are nicio relevanță din punct de vedere penal. Se creează astfel nu numai o falsă simetrie, ca și o situație anormală, fără justificare într-o strategie de politică penală”.